

Deftig rechts in het gedrang

De geschiedenis
van het Verbond
voor Nationaal
Herstel 1933-1941

MEINE HENK
KLIJNSMA

Deftig rechts in het gedrang

Deftig rechts in het gedrang

De geschiedenis van het Verbond voor
Nationaal Herstel

1933-1941

MEINE HENK KLIJNSMA

Hilversum
Verloren
2025

Afbeelding op het omslag:

Verkiezingsaffiche van het VNH, 1933: <https://geheugen.delpher.nl/103386>.

© 2025 Meine Henk Klijnsma

Uitgeverij Verloren BV

Torenlaan 25

1211 JA Hilversum

www.verloren.nl

ISBN 9789464551532

Omslagontwerp: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

Opmaak: Rombus/Eva Nicole Pool, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Overzicht van tabellen, figuren, boxen en kaarten	8
Woord vooraf	11
1 Inleiding	14
Drie generaals 14 Een intrigerende partij 17 Deftig rechts in het gedrang 19 Het VNH een fascistische partij? 20 Historiografie en gebruikte bronnen 21 Opbouw van dit boek 23	
2 De voorgeschiedenis	25
De Nederlandse pacificatiedemocratie 25 Nationaal-conservatieve onvrede: de kleine crisis van de Nederlandse democratie 26 De wortels van het VNH 28 De conservatief-liberale wortel 29 De christelijk-historische wortel 35 De reactie op Troelstra's revolutiepoging: de paramilitaire wortel 38 Onvrede in militaire kring: de militaire wortel 42 Onvrede over de koloniale politiek: de koloniale wortel 46 De nationalistische wortel 50 De vroege fascistten 53 De Nationale Unie 57 Een nationaal-conservatief netwerk 60 Portret van Van Gybland Oosterhoff 62	
3 De oprichting	67
De grote crisis van de democratie 67 Eerste pogingen tot bundeling van de nationaal-conservatieve krachten 68 Op weg naar de oprichting van het VNH 75 De oprichting van het VNH 83 Het opstellen van het verkiezingsprogramma 88 Het manifest nader bekeken 94 Duiding van het manifest 105 Reacties op het manifest 108 De start van de nieuwe partij 112 Kandidaatstellingsperikelen 113 Portret van Snijders 133	
4 Rondom de verkiezingen van 1933	139
De muiterij op 'De Zeven Provinciën' 139 De verhouding van het VNH tot andere politieke partijen tijdens de verkiezingscampagne 141 De verkiezingscampagne 148 De uitslagen van de Kamerverkiezingen van 1933 en de analyse daarvan 154 Reacties op de verkiezingsuitslag 169 Portret van Westerman 172	
5 De bloeitijd	177
De kabinetsformatie van 1933 177 Het VNH als politieke partij 180 De partijorganisatie 181 Afdelingen 186 Verwante organisaties en zuilvorming 194 Het Nationaal Jongeren Verbond (NJV) 195 De Vaderlandse Club (VC) 196 Het Indo-Europees Verbond (IEV) 199 Landbouw en Maatschappij, Nationale Werknemers Vereeniging (NWW), Nationale Ambtenaren Vereeniging (NAV) en Nationaal Volksonderwijs 201 Leden en kader 205 Partijcultuur 218 Programmatische ontwikkelingen 221 Complexe relatie	

met de NSB 236 | Samenwerking? 239 | Sympathie voor de NSB 243 | Antipathie jegens de NSB 247 | Buitenlandse fascistische contacten van het VNH 249 | De relatie met de kleinere fascistische en nationaal-conservatieve partijen 250 | Balans bij het eenjarig bestaan van het VNH 253 | Westerman als Kamerlid 255 | De verhouding van Westerman tot het VNH nader bekeken 265

6 Rondom de verkiezingen van 1935 268

De staten- en raadsverkiezingen van 1935 in zicht 268 | De aanloop naar de statenverkiezingen 269 | Het stemadvies voor de statenverkiezingen 272 | De uitslag van de statenverkiezingen 274 | De voorbereidingen op de raadsverkiezingen 276 | Het stemadvies van de NSB voor de raadsverkiezingen 280 | De VNH-kandidaten voor de raadsverkiezingen 283 | Het gemeenteprogramma van het VNH 289 | De campagne voor de raadsverkiezingen 290 | De uitslag van de raadsverkiezingen 294 | Analyse van de uitslagen van de raadsverkiezingen 298 | Het electoraat van het VNH nogmaals bekeken: de casus-Den Haag 302

7 Neergang en opheffing 306

Op weg naar het einde 306 | De breuk met Westerman 306 | Breuk in de Haagse raadsfractie 313 | De uittocht van andere fascistten 314 | Tegen de stroom in: Bouman en Kapteyn 317 | De verhouding met de NSB 318 | Programmatische en ideologische ontwikkeling 322 | De buitenlandse dimensie 328 | Christelijk-nationaal 331 | Het overlijden van Van Gybland Oosterhoff 332 | Beginnende malaise 335 | Portret van Eschauzier 338 | Deelname aan de Kamerverkiezingen van 1937? 340 | Het verkiezingsmanifest 341 | De kandidatenlijst van 1937 343 | Portret van Emmens 347 | Verwachtingen en de opstelling van andere partijen 348 | De verkiezingscampagne 350 | De verkiezingsuitslag en de analyse daarvan 351 | De verklaring voor de nederlaag van het VNH 360 | De reactie op de verkiezingsnederlaag in eigen kring 361 | De reorganisatie 363 | Verdere teruggang en een nieuw intern conflict 366 | De staten- en raadsverkiezingen van 1939 369 | Aan de vooravond van de Duitse invasie 371 | Na 15 mei 1940 374 | Verbod en opheffing 376

8 De erfenis 378

Deftig rechts tijdens de Duitse bezetting 378 | Collaboratie 378 | De nationaal-conservatieve illegaliteit 380 | De nationaal-conservatieven in Londen 382 | De nationaal-conservatieve stroming direct na de bevrijding 385 | De terugkeer van Feuilletau de Bruyn op het politieke toneel 386 | Nationaal-conservatieve versplintering 388 | Het GPV als erfgenaam van het VNH 395 | De laatste der Mohikanen: de politieke avonturen van L.R.J. ridder van Rappard 397 | Overgang naar de tegenwoordige tijd 399

9 Slotbeschouwing 400

Een mislukte politieke partij 400 | Chaotische interne kandidaatstelling en interne verdeeldheid 400 | Een veelbelovende uitgangspositie 401 | De factor Colijn: tegenoffensief van de gevestigde centrum-rechtse partijen 402 | Neutralisering van het extreem-rechtse alternatief en polarisatie 404 | Internationale vergelijking 405 | Het VNH een fascistische partij? 406 | Eigentijdse relevantie: het 21^e eeuwse Nederland en zijn politieke rechterflank 410

Bijlage 1: Aanhang van het VNH in de Nederlandse gemeenten bij de Kamerverkiezingen van 1933 en 1937, en bij de raadsverkiezingen van 1935	415
Bijlage 2: Aanhang van het VNH bij de raadsverkiezingen van 1935 in de stemdistricten en wijken van Den Haag	445
Lijst van gebruikte afkortingen	453
Bronnen en literatuur	457
Vindplaatsen van de illustraties	475
Personenregister	479
Zakenregister	488

Overzicht van tabellen, figuren, boxen en kaarten

Tabellen

1	Belangrijke personen in het nationaal-conservatieve netwerk, 1918-1933	61
2	Door het VNH behaalde aantal stemmen en percentages bij de Kamerverkiezingen van 1933 in de Kamer kieskringen	156
3	Door het VNH behaalde percentages bij de Kamerverkiezingen van 1933 in de verschillende gemeenten per provincie	158
4	Door het VNH behaalde percentages bij de Kamerverkiezingen van 1933 in de steden met meer dan 50.000 inwoners (tussen haakjes het inwonertal van de desbetreffende stad in duizendtallen) in vergelijking met de door de Vrijheidsbond en de CHU behaalde percentages bij die verkiezingen en die van 1929, en die van de NSB bij de statenverkiezingen van 1935	160
5	Gemeenten waar het VNH meer dan 2% van de stemmen behaalde bij de Kamerverkiezingen van 1933 in vergelijking met de door de Vrijheidsbond en de CHU behaalde percentages bij die verkiezingen en die van 1929 en die van de NSB bij de statenverkiezingen van 1935	162
6	Uitslag van de Kamerverkiezingen van 1933 in Hilversum per wijk in percentages voor de grootste partijen	166
7	Uitslagen van de Kamerverkiezingen van 1933 in Wassenaar per wijk (stemdistrict)	167
8	Aanhang van het VNH bij de Kamerverkiezingen van 1933 en van de NSB bij de statenverkiezingen van 1935 in Wassenaar per wijk (stemdistrict)	275
9	De kandidaten op de VNH-lijst voor de raadsverkiezingen van 1935 in Wassenaar en enkele van hun kenmerken	286
10	De kandidaten op de VNH-lijst voor de raadsverkiezingen van 1935 in Groningen en enkele van hun kenmerken	288
11	Aanhang van het VNH (zelfstandige- en combinatielijsten) bij de raadsverkiezingen van 1933, behaalde zetels en namen van de VNH-raadsleden	295
12	Raadszetels van het VNH en de andere partijen bij de raadsverkiezingen van 1931 en 1935 in de gemeenten waar het VNH op eigen kracht raadszetels verkreeg	300
13	Winst/verlies (absoluut en relatief) van het VNH bij de raadsverkiezingen van 1935 ten opzichte van de Kamerverkiezingen in 1935 en het resultaat van de NSB bij de statenverkiezingen in de gemeenten waar het VNH aan de raadsverkiezingen deelnam	301

14	Aantal stemdistricten per wijk naar door het VNH behaald stemmen-percentage bij de raadsverkiezingen van 1935 in Den Haag	303
15	Door het VNH en de Vrijheidsbond behaalde percentages bij de raads-verkiezingen van 1935 in Den Haag per wijk, idem door de Vrijheidsbond bij de Kamerverkiezingen van 1933, de inkomens- en vermogensklasse van de inwoners per wijk, alsook de aanwezigheid van andere relevante bijzonderheden per wijk	305
16	Door het VNH behaalde aantal stemmen en percentages bij de Kamerverkiezingen van 1937 en 1933 in de Kamer kieskringen en het verschil daartussen	352
17	Door het VNH behaalde percentages bij de Kamerverkiezingen van 1937 en (tussen haakjes) 1933 in de verschillende gemeenten per provincie	354
18	Gemeenten waar het VNH bij de Kamerverkiezingen van 1937 1,0% of meer van de stemmen behaalde in vergelijking met de resultaten van het VNH in	355
19	Door het VNH behaalde percentages in rijke forensengemeenten bij de Kamerverkiezingen van 1937 en die van 1933	357
20	Door het VNH behaalde percentages bij de Kamerverkiezingen van 1937 en die van 1933 in steden met meer dan 50.000 inwoners (tussen haakjes het inwonertal van de desbetreffende stad in duizendtallen)	358
21	Uitslagen van de Kamerverkiezingen van 1937 en (tussen) haakjes 1933 in Wassenaar per wijk (stemdistrict)	360
22	Aanhang van de verschillende nationaal-conservatieve en rechtse protestpartijen bij de Kamerverkiezingen van 1948, 1952 en 1956 in percentages per provincie en in de drie grote steden	391
23	Aanhang van de Liberale Staatspartij en Nederlands Appèl bij de Kamerverkiezingen van 1963 respectievelijk 1971 in percentages per provincie en in de drie grote steden	398

Figuren

1	Schema van de politieke partijen op de rechterflank van het politieke spectrum, 1918-1934	54
2	Schema van het proces dat leidde tot de oprichting van het VNH	68
3	Schema van de politieke partijen op de rechterflank van het politieke spectrum, 1940-1971	392

Boxen

1	De acht programmapunten van Snijders	88
2	Het concept-verkiezingsprogramma van het VNH, zoals voorgesteld door de grote commissie	91

3	Het programma van het VNH voor de Kamerverkiezingen van 1933, zoals opgenomen in het verkiezingsmanifest	98
4	De ondertekenaars van het manifest van het VNH in alfabetische volgorde	102
5	Afdelingen van het VNH	188
6	Adellijke leden van het VNH	210
7	Patricische leden van het VNH	212
8	Het gemeenteprogramma van het VNH in Hillegersberg	290
9	Het programma van het VNH voor de Kamerverkiezingen van 1937, zoals opgenomen in het verkiezingsmanifest	342
10	Kandidatenlijst van het VNH voor de Kamerverkiezingen van 1937	346
11	De analyse van B.H. Peteri (afdeling Leeuwarden) van de staat van het VNH anno 1937	365
12	De negen criteria van Paxton	407

Kaarten

1	Door het VNH behaalde resultaten in procenten bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1933	164
2	Door het VNH behaalde resultaten in procenten bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1933 en 1937	353
3	Door het VNH behaalde resultaten in procenten bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1937	356

Woord vooraf

Het zal in de eerste jaren van mijn studie geschiedenis zijn geweest, dus zo rond 1978/1979, dat ik de monumentale studie van A.A. de Jonge over de vooroorlogse fascistische en nationaal-socialistische partijen in Nederland, *Crisis en critiek der democratie*,¹ las. De bonte wereld van partijen en vooral partijtjes, organisaties, tijdschriften, personen en persoonlijkheden (dikwijls van de meer excentrieke soort) op de rechte rand van het toenmalige politieke spectrum fascineerde mij buitengewoon. Die fascinatie is gebleven. In dit uiterst-rechtse universum werd mijn aandacht in het bijzonder getrokken door het Verbond voor Nationaal Herstel (hierna: het VNH). Enkele jaren eerder had ik al in het eerste deel van De Jongs standaardwerk² kennis gemaakt met deze door hem als rechts-autoritair gekwalificeerde partij.

Waar in de decennia daarna het ene na het andere boek verscheen over tal van aspecten en facetten van de extreem-rechtse stroming in Nederland, bleef – los van enkele niet uitgegeven doctoraalscripties³ – een integrale studie over het VNH uit. Ik was daar niet rouwig om, omdat deze lacune mij in de gelegenheid stelde zelf te voorzien in deze omissie.

Vanwaar mijn belangstelling voor de uiterst-rechtse politieke stroming en in het bijzonder het VNH? Het veilige antwoord op deze vraag is dat die belangstelling van academische aard is. Anders gezegd: zij vloeit voort uit wetenschappelijke nieuwsgierigheid. Ofschoon dit antwoord zeker juist is, moet ik bekennen dat mijn interesse in het VNH deels ook van een andere aard is. Om misverstanden te voorkomen: zij berust zeker *niet* op affiniteit met de ideologie en het programma van het Verbond.⁴

Nee, mijn belangstelling voor het VNH kan meer als een soort *guilty pleasure* worden beschouwd. Eenzelfde interesse heb ik ook als het gaat om extreem-linkse partijtjes en de bevindelijk-gereformeerde wereld met haar talloze kerkgenootschappen. De fascinatie die uitgaat van een zo geheel andere denk- en leefwereld, is voor mij onweerstaanbaar. Mijn ervaring is dat ook anderen, binnen en buiten mijn vriendenkring, een dergelijke fascinatie bezitten.

1 A.A. de Jonge, *Crisis en critiek der democratie, Anti-democratische stromingen en de daarin levende denkbeelden over de staat in Nederland tussen de wereldoorlogen*.

2 L. de Jong, *Het Koninkrijk*. Deel 1.

3 Meer over deze scripties in hoofdstuk 1.

4 Bij het schrijven van mijn proefschrift over de geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond (M.H. Klijnsma, *Om de democratie, De geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond, 1901-1946*) was een dergelijke affiniteit voor mij wel een evidente stimulans.

Het zal in het licht van het voorgaande niet verbazen dat ik het aan dit boek ten grondslag liggende onderzoek met veel plezier heb verricht. Ook het eigenlijk schrijfwerk was mij een genoegen.

Voor beide klussen geldt echter dat het in een hoge mate eenzaam avontuur betrof. Zonder de hulp en steun van anderen had ik deze exercitie evenwel niet tot een goed einde kunnen brengen. Ik dank daarom de medewerkers van de diverse archieven die ik heb geraadpleegd voor hun medewerking. De directeur van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), Gerrit Voerman, wees mij erop dat zijn instituut enige jaren geleden enkele dozen materiaal over het VNH had verworven. Het ging om een aantal archiefdozen met papieren van VNH-voorman P.Ch.L. Eschauzier, die buitengewoon waardevol voor mijn onderzoek bleken te zijn. Ik ben Gerrit zeer erkentelijk voor deze tip. Ik dank hem ook voor de fijne gesprekken die we hadden als ik weer eens een bezoek aan zijn instituut bracht.

Verder dank ik Claudine Chavannes-Mazel, Louis Mazel en Erie Tanja voor het verschaffen van nuttige informatie over hun oom c.q. vader Lodewijk Hendrik Jan Jacob Mazel (1897-1944), respectievelijk haar overgrootvader Willem Karel Hendrik Feuilletau de Bruyn (1886-1972). Zowel Mazel als Feuilletau de Bruyn waren actief binnen het VNH. Hun inlichtingen hielpen mij een beter beeld te krijgen van de achtergrond van deze, in veel opzichten prototypische, leden van het Verbond. Onno Sinke wees mij op een connectie tussen Siebren Erik Hazelhoff Roelfzema (de vader van Erik Hazelhoff Roelfzema) en Pierre Eschauzier (de rijke neef van P.Ch.L.), hetgeen mij behulpzaam was bij het reconstrueren van het Haags-Indische netwerk binnen het VNH. Ook daarvoor is een woord van dank op zijn plaats.

Mijn dank gaat ook uit naar de leden van het Haags Historisch Gezelschap. Hun commentaar op mijn inleiding over de geschiedenis van het VNH heeft mij goede diensten bewezen. Dat laatste geldt zeker ook voor het commentaar van een geheel andersoortig gezelschap, de boekenclub. Ik ben Angélique van Drunen, Rishma Gainda, Daphne de Groot, Hadewych van Kempen, Ardaan van Ravenzwaaij, Boudewijn Steur en Hans Wilmink daarvoor buitengewoon erkentelijk. Mijn dank gaat evenzeer uit naar mijn beide voormalige paranimfen, Anneke van Dijk en Cees van Dijk (geen familie), voor hun precieze en gedegen kanttekeningen bij de diverse concepten. Ook Aleidus Woltjer las mee en leverde nuttig commentaar. Ook hem dank ik hartelijk.

Het uitgeven van een boek is een ingewikkeld proces. Ik ben daarom Thys VerLoren van Themaat, Eva Nicole Pool en Patricia Harsevoort van Uitgeverij Verloren erkentelijk voor de prettige samenwerking. Het is een prachtig boek geworden!

Last but not least verdient mijn echtgenote Ali van der Tempel in dit dankwoord vermelding, en wel met stip. Ook zij las het manuscript nauwgezet door en leverde nuttig commentaar. Bovendien maakte zij twee fraaie schema's ter verduidelijking van de wirwar van de voor- en naoorlogse politieke groeperingen op de rechterflank. Ten minste zo belangrijk waren echter haar steun aan en geduld met mij, toen ik mij overgaf aan de per definitie monomane bezigheid die het schrijven van een boek als dit toch is. Veel dank

is er van mijn kant ook voor onze oudste zoon, Wessel Klijnsma, die de drie in dit boek opgenomen kaarten vervaardigde.⁵

Onze beide zonen, Marten Klijnsma en de al genoemde Wessel Klijnsma, ben ik dank verschuldigd voor het geduldig aanhoren van mijn verhalen over zowel de inhoud als het wordingsproces van het nu voorliggende boek. Ook van hun adviezen heb ik dankbaar gebruik gemaakt.

5 De onderliggende gemeentekaarten zijn ontleend aan dr. O.W.A. Boonstra, *NLGis shapefiles*. DANS. <https://doi.org/10.17026/dan-xb9-t677>.

Inleiding

Drie generaals

Cornelis Jacobus Snijders (1852-1939), jhr. Willem Röell (1873-1958) en Hendrik Alexander Seyffardt (1872-1943) hadden het nodige met elkaar gemeen. Om te beginnen bekleedden ze alle drie hoge posities in de Nederlandse krijgsmacht. De oudste, Snijders, was tijdens de Eerste Wereldoorlog opperbevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten. Röell, de jongste van het drietal, bekleedde van 1932 tot 1937 de functie van commandant van het veldleger, terwijl Seyffardt van 1929 tot 1934 chef van de generale staf was.

Seyffardt is vooral bekend (of beter gezegd berucht) geworden als commandant van het op instigatie van de Duitse bezetter gevormde Vrijwilligerslegioen Nederland. Dit legioen moest Nederlandse vrijwilligers trekken voor de strijd tegen de Sovjet-Unie, de kruistocht tegen het bolsjewisme. De pro-Duitse en strak-conservatieve Seyffardt was in de jaren '30 enige tijd actief geweest in het VNH.¹ In 1937 stapte hij echter over naar de NSB die toen al behoorlijk was geradicaliseerd en als uitgesproken nationaal-socialistisch gold.² Kennelijk was Nationaal Herstel te gematigd naar de smaak van Hendrik Alexander Seyffardt. Toen Mussert in 1943 zijn schaduwkabinet van gemachtigden, de 'secretarie van staat', vormde en daarin ook een plaats voor Seyffardt had ingeruimd, werd de beoogde minister van Defensie door de linkse verzetsgroep CS-6 geliquideerd.³

De kans is groot dat Seyffardt in het VNH zijn voormalige collega en leeftijdgenoot Willem Röell⁴ zal zijn tegengekomen. Röell was echter, anders dan Seyffardt, een exponent van de gematigde vleugel van het Verbond.⁵ Na de capitulatie op 15 mei 1940 behoorde hij tot de eersten die zich aansloten bij de illegaliteit. Het nationaal-socialistische Duitsland vond in

1 Hij was onder meer enige tijd voorzitter van de afdeling Den Haag van het Verbond. R. te Slaa en E. Klijn, *Ontstaan en opkomst van de Nationaal-Socialistische Beweging*, 458.

2 A.A. de Jonge, *Het nationaal-socialisme in Nederland*, 127.

3 L. de Jong, *Het Koninkrijk. Deel 5*. 104-108 en -, *Het Koninkrijk. Deel 7*, 924, en D. van den Berg, *Cornelis Jacobus Snijders*, 152.

4 De Willem Röell van dit verhaal moet niet worden verward met zijn achternaamgenoot Willem Gerard Röell (1905-1942) die wél door de Duitse bezetter werd geëxecuteerd. Jhr. Willem Gerard Röell was opperhoutvester en later particulier secretaris van prins Bernhard. Zijn echtgenote Martine del Court van Krimpen (1916-2010) was goed bevriend met prinses Juliana en ging in de meidagen van 1940 met haar mee naar Groot-Brittannië en later naar Canada. http://www.dedokwerker.nl/jonkheer_roel.html en F. Maarschalkerweerd, *De achterblijvers*, 17-18, 167-168 en 170-180. Beide Röells waren verre (vijfdegraads) familie van elkaar. De grootvader van Willem Röell, Herman Hendrik Röell (1806-1880), was tevens de overgrootvader van Willem Gerard Röell.

5 M. ten Hooven en R. de Jong, *Geschiedenis van de Christelijk-Historische Unie*, 167.

Afb. 1 Generaal Hendrik Alexander Seyffardt (1872-1943) werd na zijn liquidatie door de verzetsgroep CS-6 in 1943 herdacht door de NSB en de Waffen-SS: een roemloos einde van een briljante militaire loopbaan.

Afb. 2 Generaal Cornelis Jacobus Snijders (1852-1939) in vol ornaat: pro-Duits en uiterst-rechts, maar geen echte nazi.

hem een geharnaste tegenstander. Jhr. Willem Röell werd een voorman van de Ordedienst, een overwegend conservatieve verzetsgroep die veel oud-militairen in haar gelederen telde.⁶ In 1942 werd hij gepakt en in het tweede OD-proces op 27 april 1943 in eerste instantie ter dood veroordeeld. Hij kreeg evenwel gratie, waarbij dit vonnis werd omgezet in detentie in de Duitse vesting Garmersheim.⁷

Cornelis Jacobus Snijders geniet in de Nederlandse constitutionele geschiedenis een zekere bekendheid, omdat in 1918 de toenmalige minister van Oorlog, jhr. B.C. de Jonge, zijn ontslag als opperbevelhebber wenste wegens defaitisme. De Jonge werd daarin gesteund door zeven van de acht andere ministers van het kabinet-Cort van der Linden (de achtste was echter wel de pro-Duitse premier Cort van der Linden!), maar niet door koningin Wilhelmina. In dit constitutionele conflict trok de vorstin aan het langste eind.⁸ Snijders nam echter na een volgend conflict, korte tijd later zelf ontslag.⁹ In dit conflict speelde op de achtergrond de pro-Duitse gezindheid van Snijders een onmiskenbare rol.¹⁰

6 L. de Jong, *Het Koninkrijk. Deel 4*, 649 en -, *Het Koninkrijk. Deel 6*, 173-174.

7 <https://www.geni.com/people/Willem-R%C3%B6ell/6000000021454011843>.

8 Meer hierover in hoofdstuk 3.

9 L. de Jong, *Het Koninkrijk. Deel 2*, 1-5.

10 H.J. Scheffer, *November 1918*, 20-21 en P. Moeyes, *Buiten schot*, 234-235.

Het Verbond voor Nationaal Herstel (VNH) was een rechts-autoritaire partij die van 1933 tot en met 1941 met wisselend succes in de Nederlandse politieke arena opereerde. Bij de Kamerverkiezingen van 1933 behaalde het VNH één zetel en bij de raadsverkiezingen van 1935 enkele tientallen zetels. Daarmee was Nationaal Herstel na de NSB de meest succesvolle partij op de uiterste rechterflank.

De aanhang van het VNH was vooral afkomstig uit kringen van de welgestelde conservatief-protestantse burgerij. Het Verbond behaalde zijn beste verkiezingsresultaten in Den Haag en rijke forensengemeenten als Wassenaar, Bloemendaal en Naarden. Het VNH was nauw verbonden met het in de eerste decennia van de 20^e eeuw gegroeide nationaal-conservatieve netwerk van militaire, paramilitaire, koloniale en nationalistische organisaties. Het VNH was in hoge mate de partij van 'deftig rechts'.

Het Verbond probeerde zichzelf te positioneren in de schemerzone tussen de gevestigde behoudende partijen en de wezenlijk extremere NSB. Enerzijds wilde het VNH profiteren van de politieke onvrede bij veel conservatieve kiezers, anderzijds wenste de partij *salonfähig* te blijven voor het behoudende establishment. Deze zoektocht leidde tot een gecompliceerde relatie met de NSB, bezorgde de partij veel kritiek van democratische zijde en vergrootte de interne spanningen.

Na het onverwachte overlijden van de bekwame organisator Van Gybland Oosterhoff begin 1937 ging het snel bergafwaarts met het VNH. Bij de Kamerverkiezingen in hetzelfde jaar werd de partij weggevaagd. Als pressie- en studieclub rekte het Verbond zijn bestaan nog tot 1941, toen de bezetter de partij verbood.

MEINE HENK KLIJNSMA (1959-) studeerde geschiedenis en juridische bestuurs-wetenschappen in Groningen. In 2007 promoveerde hij aan de UvA op de geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB). Hij werkte jarenlang in diverse functies op het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.